

УДК 343.9

О. П. Ващук*кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»***ОСОБЛИВОСТІ ВЕРИФІКАЦІЇ ДАНИХ У СУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ**

У межах кримінального провадження його сторони досліджують криміналістично-значущі дані злочинної події, саму злочинну діяльність та його взаємозв'язки. Процес встановлення даних злочинної події охоплює діяльнісно-пізнавальні напрями сторін кримінального провадження на стадії як досудового розслідування, так і судового провадження. Сам термін «верифікація» ми використовуємо в межах кримінального провадження процесуально, етимологічно, методологічно, комунікаційно, гносеологічно [1, с. 89], розглядаючи верифікацію як окремий процес, що грає важливу роль у кримінальному провадженні. Ключового значення верифікація набуває й на першій інстанції судового провадження, маючи особливе місце та значення у всьому судовому провадженні.

Під верифікацією в судовому провадженні розуміється окремий криміналістичний метод, інтерпретований із методу верифікації кримінального провадження у формі індивідуальної інформаційної взаємодії учасників щодо реалізації мети щодо встановлення істини в кримінальному провадженні, тобто відповідності отриманих результатів досудового розслідування фактичним обставинам злочинної події, що мала місце [2].

У першій інстанції судового провадження її учасники мають доволі широке коло наявної доказової інформації для верифікації, де джерелом виступають статичні й динамічні об'єкти, що формуються в показаннях, висновках експерта, речових доказах і документах. При цьому має місце й аналіз орієнтуючої інформації. Також під час судового провадження відбувається верифікація її учасниками як вербальної, так і невербальної інформації. Вербально-невербальне спілкування в межах судового провадження законодавчо регламентується Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України). До того ж саме в цій формі спілкування характерним є організація взаємодії мовними та немовними засобами із зовнішньою формою їх виявлення. У судовому провадженні мовні засоби разом із немовними підсилюють або послаблюють дію один одного, розкриваючи дійсну суть. Це підсилення/послаблення розглядається у формі обґрунтування/спростування даних. Невербальне спілкування як вид комунікації, де основними засобами передавання інформації є система знаків, вміщує в собі й мову почуттів

(емоцій), здійснюючи зовнішній вплив на інших учасників під час формування уявного образу (позитивне/негативне/нейтральне). Окрім того, широке тлумачення отримала низка таких невербальних засобів, як міміка, погляди, пози, жести, голос тощо. Відбувалися зародження та розвиток кінесики, такесики, проксеміки, хронеміки, сенсорики [3; 4; 5]. Однак, накладаючи теоретико-методологічні напрацювання невербальної інформації на практику її використання, ми отримуємо унікальну емпіричну базу, що дає можливість говорити про неоднозначність реакції учасників судового провадження на невербальні знаки та її прояви. У деяких учасників судового провадження підвищена чутливість до сприйняття та зчитування невербальної інформації, у інших вона набуває характеру обдарованості, а в окремих випадках, навпаки, має надто низький рівень зчитування-розшифрування, що пов'язано з необізнаністю із цим видом комунікацій або відсутністю досвіду фіксації й розшифрування знаків невербальної інформації.

Невербальний зворотний комунікативний зв'язок між учасниками судового провадження сприятливо впливає на взаємини між ними. Однак він може мати як позитивний (сприятлива, безконфліктна ситуація), так і негативний результат (несприятлива, конфліктна ситуація). У свою чергу негативний результат супроводжує або зумовлює виникнення деструктивних взаємин між учасниками судового провадження до, під час та після нього. Невербальні знаки виявляють і демонструють позитивне, негативне та нейтральне відношення до зовнішньої або внутрішньої інформації. Учасник судового провадження, який психологічно неврівноважено відповідає на питання інших учасників провадження, подає негативні сигнали. Проте ці негативні сигнали варто розшифровувати як певну інформацію, що підлягає дешифруванню й опрацюванню. Можливо, вона є зовнішнім відображенням емоційного стану учасника судового провадження щодо предмета обговорення та події злочину.

Ми відмічаємо позитивний внесок у судові провадження аналізу невербальної інформації, яка не тільки доповнює та збагачує комунікацію, а й індивідуалізує звичайне спілкування. Встановлено, що одне й те ж слово, будучи доповненим невербальною складовою (міміка, жест, інтонація тощо), свідчить про різний зміст [6].

У судовому провадженні учасники переслідують мету, що полягає в перевірці достовірності встановлених обставин фактичним обставинам злочинної події, що мала місце. Верифікація в судовому провадженні першої інстанції проводиться шляхом співставлення відповідності встановлених обставин ходу та результатів злочинної події, що мала місце. Тобто верифікація є процесом перевірки достовірності встановленої інформації щодо її відповідності дійсності. Об'єктом дослідження є результати досудового розслідування та дані судового провадження першої інстанції. Джерелами отримання інформації є показання, речові докази, документи, висновки експертів (ст. 84 КПК України). У кримінальному провадженні сторони кримінального провадження здійснюють пошук, виявлення, фіксацію, зберігання та дослідження доказів злочинної події.

Засади судового провадження першої інстанції закріплено в главі 27–30 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), який регламентує:

- строки й загальний порядок судового розгляду (ст. 318 КПК України);
- незмінність складу суду (ст. 319 КПК України);
- повноваження запасного судді (ст. 320 КПК України);
- визначення головуєчого в судовому засіданні (ст. 321 КПК України);
- безперервність судового розгляду (ст. 322 КПК України);
- наслідки неприбуття обвинуваченого (ст. 323 КПК України), наслідки неприбуття прокурора й захисника (ст. 324 КПК України) та окремо наслідки неприбуття потерпілого (ст. 325 КПК України), цивільного позивача, цивільного відповідача, їх представників, представників юридичної особи (ст. 326 КПК України), свідка, спеціаліста, перекладача й експерта (ст. 327 КПК України);
- право перебувати в залі судового засідання (ст. 328 КПК України);
- обов'язки присутніх у залі судового засідання (ст. 329 КПК України) та заходи до порушників порядку судового засідання (ст. 330 КПК України);
- обрання, скасування або зміну запобіжного заходу в суді (ст. 331 КПК України);
- проведення експертизи за ухвалою суду (ст. 332 КПК України);
- застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження (ст. 333 КПК України);
- об'єднання й виділення матеріалів кримінального провадження (ст. 334 КПК України);
- зупинення судового провадження (ст. 335 КПК України);

– проведення процесуальних дій у режимі відео-конференції під час судового провадження (ст. 336 КПК України);

– межі судового розгляду (визначення меж судового розгляду (ст. 337 КПК України), зміну обвинувачення в суді (ст. 338 КПК України), висунення додаткового обвинувачення та початок провадження щодо юридичної особи під час судового розгляду (ст. 339 КПК України), відмову від підтримання державного обвинувачення (ст. 340 КПК України) та погодження змін обвинувачення, висунення нового обвинувачення, відмову від підтримання державного обвинувачення й початку провадження щодо юридичної особи під час судового розгляду (ст. 341 КПК України));

– процедуру судового розгляду (відкриття судового засідання (ст. 342 КПК України), повідомлення про повне фіксування судового розгляду технічними засобами (ст. 343 КПК України), оголошення складу суду й роз'яснення права відводу (ст. 344 КПК України), повідомлення про права та обов'язки (ст. 345 КПК України), заборону присутності свідків у залі судового засідання (ст. 346 КПК України), початок судового розгляду (ст. 347 КПК України), роз'яснення обвинуваченому суті обвинувачення (ст. 348 КПК України), визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню (ст. 349 КПК України), розгляд судом клопотань учасників судового провадження (ст. 350 КПК України); допит обвинуваченого (ст. 351 КПК України), свідка (ст. 352 КПК України), потерпілого (ст. 353 КПК України), малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого (ст. 354 КПК України), експерта (ст. 356 КПК України); пред'явлення для впізнання (ст. 355 КПК України); дослідження речових доказів (ст. 357 КПК України), документів (ст. 358 КПК України), звуко- і відеозаписів (ст. 359 КПК України); консультації та роз'яснення спеціаліста (ст. 360 КПК України); огляд на місці (ст. 361 КПК України); дії суду під час встановлення в судовому засіданні неосудності обвинуваченого (ст. 362 КПК України); закінчення з'ясування обставин і перевірки їх доказами (ст. 363 КПК України); судові дебати (ст. 364 КПК України) та останнє слово обвинуваченого (ст. 365 КПК України); вихід суду для ухвалення вироку (ст. 366 КПК України), таємниця наради суддів (ст. 367 КПК України) та питання, що вирішуються судом під час ухвалення вироку (ст. 368 КПК України));

– судові рішення (види (ст. 369 КПК України) та їх законність, обґрунтованість і вмотивованість (ст. 370 КПК України); форму та порядок ухвалення судових рішень (ст. 371 КПК України); зміст ухвали (ст. 372 КПК України); види вироків (ст. 373 КПК України) та їх зміст (ст. 374 КПК України); ухвали судового рішення

ня й окрема думка судді (ст. 375 КПК України); проголошення судового рішення (ст. 376 КПК України); звільнення обвинуваченого з-під варті (ст. 377 КПК України); заходи піклування про неповнолітніх, непрацездатних і збереження майна обвинуваченого (ст. 378 КПК України); виправлення описок та очевидних арифметичних помилок у судовому рішенні (ст. 379 КПК України); роз'яснення судового рішення (ст. 380 КПК України));

– спрощене провадження щодо кримінальних проступків (загальні положення (ст. 381 КПК України); розгляд обвинувального акта в спрощеному провадженні (ст. 382 КПК України));

– провадження в суді присяжних (порядок провадження (ст. 383 КПК України); роз'яснення права на суд присяжних (ст. 384 КПК України); виклик присяжних (ст. 385 КПК України); права й обов'язки присяжного (ст. 386 КПК України) та відбір присяжних у суді (ст. 387 КПК України); приведення присяжних до присяги (ст. 388 КПК України); недопустимість незаконного впливу на присяжного (ст. 389 КПК України); усунення присяжного (ст. 390 КПК України); порядок наради й голосування в суді присяжних (ст. 391 КПК України)).

З огляду на вищезазначене ми констатуємо наявну підвищену теоретичну регламентованість судового провадження першої інстанції. Саме тому верифікація даних у судовому провадженні буде мати важливе значення, встановлюючи відповідність встановлених даних обставинам події, що мала місце.

Метод верифікації є специфічним: він встановлює достовірність або недостовірність (істинність, неістинність) отриманої інформації щодо відповідності події, що відбулася, маючи в своєму арсеналі дві кореляційні складові:

1) об'єктивна (процесуальні та криміналістичні норми, правила та рекомендації, ситуаційна обстановка злочинної події, ситуаційна обстановка судового провадження першої інстанції);

2) суб'єктивна (діяльність учасників судового провадження першої інстанції – верифікаторів).

Своєчасність та ефективність застосування верифікації залежить від належного його застосування й розуміння спільного й відмінного між вербальною та невербальною складовою спілкування. Тобто, застосовуючи метод верифікації, учасники судового провадження першої інстанції перевіряють, чи відповідають обставини, встановлені в ході кримінального провадження, фіксованому результату події, що мала місце в минулому.

Отже, верифікація на судовому провадженні першої інстанції – це метод підтвердження того,

що хід і результати судового провадження першої інстанції відповідають дійсним обставинам події, що мала місце. Тому важливим у зв'язку з вищезазначеним є уникнення недостовірності та невідповідності інформації, отриманої в ході досудового розслідування ще на ранніх стадіях. В іншому випадку існує ймовірність визнання дій учасників кримінального провадження незаконними та в зв'язку із цим проведення додаткових процесуальних дій. Застосування верифікації в судовому провадженні першої інстанції є логічним кроком більш поглибленого дослідження вербальної й невербальної інформації з окресленням особливостей саме цих видів інформації. Вербально-невербальне спілкування змушує вчених постійно вдосконалювати вже існуючі та впроваджувати нові методи пізнання даних. Тому напрацювання та синтез досягнень різних сфер знань у цьому напрямі нині має початковий характер.

Література

1. Ващук О.П. Верифікація відомостей/даних на початку досудового розслідування / О.П. Ващук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – Херсон : ХДУ ; Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 89–92.
2. Ващук О.П. Верифікація при проведенні обшуку / О.П. Ващук // Юридична наука : проблеми та досягнення : матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Тернопіль, 2013. – С. 37–40; Ващук О.П. Прийоми верифікації даних при проведенні слідчих (розшукових) дій / О.П. Ващук // Право і суспільство. – Дніпропетровськ. – 2013. – Вип. 6. – С. 293–298.
3. Birdwhistell R. Kinesics and Context / R. Birdwhistell. – Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1972. – 211 p.
4. Knapp M.L. Nonverbal Communication in Human Interaction / M.L. Knapp. – New York : Published by Holt, Rinehart and Winston, 1978. – 391 p.
5. Биркенбил В. Язык интонации, мимики, жестов / В. Биркенбил. – СПб. : Питер, 1997. – 176 с.
6. Матеріали емпіричного дослідження практики використання невербальної інформації в кримінальному провадженні. – О. : Фенікс, 2015. – 60 с.

Анотація

Ващук О. П. Особливості верифікації даних у судовому провадженні першої інстанції. – Стаття.

Статтю присвячено дослідженню верифікації даних у судовому провадженні першої інстанції. Визначено поняття верифікації в судовому провадженні, джерела доказової інформації для верифікації та мету, що переслідують учасники судового провадження. Охарактеризовано невербальний зворотній комунікативний зв'язок між учасниками судового провадження. Виокремлено засади судового провадження першої інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України.

Ключові слова: верифікація даних, судове провадження першої інстанції, невербальна інформація, учасники судового провадження, кримінальне провадження.

Аннотация

Ващук О. П. Особенности верификации данных в судебном производстве первой инстанции. – Статья.

Статья посвящена исследованию верификации данных в судебном производстве первой инстанции. Определено понятие верификации в судебном производстве, источники доказательственной информации для верификации и цели, которые преследуют участники судебного производства. Охарактеризована невербальная обратная коммуникативная связь между участниками судебного производства. Выделены основы судебного производства первой инстанции в соответствии с Уголовным процессуальным кодексом Украины.

Ключевые слова: верификация данных, судебное производство первой инстанции, невербальная информация, участники судебного производства, уголовное производство.

Summary

Vashchuk O. P. Features data validation in the proceedings at first instance. – Article.

The article investigates data validation in the proceedings at first instance. The concept of verification in the proceedings, evidence-based information sources for verification and purpose of pursuing the participants of the proceedings. Characterized nonverbal communicative inverse relationship between the parties to the proceedings. Thesis there is determined the principles of the proceedings of the first instance under the Criminal Code of Ukraine.

Key words: verification of the data, proceedings of first instance, non-verbal information, participants of the proceedings, criminal proceedings.